

نگاه

دست‌دولت باز می‌شود

داوود هرمیداس‌باوند

کارشناس روابط بین‌الملل

● مذاکرات هسته‌ای ایران و اعضای ۵+۱ همان‌طور که انتظار می‌رفت، به آنجا رسید که تحریم‌ها لغو و دارایی‌های بلوکه‌شده ایران آزاد شود. اجرائی‌شدن این توافق آثار مختلفی در بخش‌های اقتصادی، سیاست خارجی و سیاست داخلی دارد. از جمله آثار اقتصادی این رویداد آن است که دولت در شرایط تنگنای اقتصادی کنونی و روند کاهشِ قیمت نفت، از طریق آزادشدن این دارایی‌ها می‌تواند تاحدی از مشکلات خود بکاهد. به عبارتی دست دولت برای برنامه ششم توسعه که نیازمند منابع مالی است، باز خواهد شد. آثار اجرائی‌شدن برجام در عرصه خارجی نیز آن است که برداشتن تحریم‌ها فضا را برای گسترش تعاملات اقتصادی و تجاری به‌ویژه جلب سرمایه‌های خارجی و انتقال تکنولوژی پیشرفته فراهم می‌کند. از قبل نیز شاهد بودیم که هیأت‌هایی در این زمینه به ایران آمدند و گفت‌وگوهای اولیه را انجام دادند، بنابراین اجرائی‌شدن آن به گسترش ارتباطات اقتصادی و سیاست خارجی بسیار کمک خواهد کرد. به عبارت دیگر فضای تعاملات بین‌المللی بعد از برجام بسیار مساعد خواهد شد و از نظر من تأثیر ویژه‌ای نیز در فضای منطقه خواهد داشت. گسترش روابط و دیالوگ سازنده بین ایران و کشورهای اتحادیه اروپا موجب می‌شود کشورهای منطقه و سایر کشورهای دنیا به همین سمت بروند و در روابط خود این راه برگزینند.

یکی دیگر از حوزه‌های تحت‌تأثیر اجرائی‌شدن برجام، عرصه سیاست داخلی است؛ نکته درخور توجه این است که آثار این رویداد در داخل کشور ارتباط تنگاتنگی با انتخابات پیش‌رو دارد. اگر فرایند ارتباطات به‌صورتی باشد که در مجلس آینده شاهد حضور نمایندگانی از اقلشار مردم و همسو با دولت باشیم، دولت یازدهم می‌تواند با آزادی عمل بیشتر در عرصه خارجی و حتی مسائل داخلی عمل کند. در واقع موازنه و کنترل بر مبنای یک استراتژی واحد که تحقق اهداف دولت است، سبب می‌شود دست دستگاه دیپلماسی کشور بیش‌ازپیش باز شود.

همه اخبار حاکی از آن است که توافقات لازم برای اجرای پندبند برجام یعنی برنامه جامع اقدام مشترک که با قطع‌نامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد جنبه اجرائی در سطح بین‌المللی یافته، انجام شده است.

حسب اطلاعاتی که تاکنون به خارج از نشست‌ها داده شده است این توافق بالغ بر ۲۰۰ صفحه مطلب است که در سطح کارشناسی تهیه شده و به تأیید وزرای خارجه کشورهای عضو تیم مذاکره‌کننده قرارگرفته و توافق شده است با اعلام آغاز اجرای برجام، روی خروجی سایت «وزارت خزانه‌داری ایالات متحده آمریکا» و «اتحادیه اروپا» قرار گیرد.

اگر برجام، اجرائی شود چه اثراتی در بعد داخلی و منطقه‌ای و همچنین در سطح بین‌المللی بر آن مترتب خواهد بود؟

در بعد داخلی انتظار می‌رود که با سهولت بیشتری مرادوات تجاری و همکاری‌های صنعتی و بین‌المللی فی‌مابین ایران و کشورهای که پس از اعلام توافقات برجام، هیأت‌های خود را راهی ایران کرده‌اند صورت گیرد تا همکاری‌های مختلف در ابعاد مربوط به توسعه صنایع انرژی و نفتی و پتروشیمیایی و ساختمان و اتومبیل‌سازی و... شکل گیرد که قاعدتا بر بازار سرمایه و اشتغال و ورود تکنولوژی و انجام تولیدات با کیفیت بالاتر و برتر که بتواند از قدرت صادراتی بیشتر برخوردار باشد اثر

اگرچه تمام بعدازظهر شنبه به انتظار گذشت اما

محمدجواد ظریف توییت کرد: «ما در حال رسیدن به اجرای برجام هستیم، چیز مهمی نیست. دیپلماسی نیاز به صبر دارد. جایگزین دیگری وجود ندارد». اگرچه صبر در فضای پراشتاب بی‌خبری، سخت است اما میوه آن اجرائی‌شدن برجام بود. توافقی که ۲۳ تیرماه در وین به دست آمد و شش ماه و سه روز زمان طی شد تا تعهدات ایران و ۵+۱ انجام شود تا ظرفین به روز اجرا برسند. توافق وین تعهداتی به مدت ۱۰ تا ۲۰ سال در برنامه هسته‌ای ایران را پذیرفته، درعین‌حال تحریم‌های مرتبط با برنامه هسته‌ای ایران را لغو کرده است.

روز شنبه مذاکره موگرینی و ظریف با حضور معاونانشان کامل اول روز اجرائی‌کردن برجام بود و بعد از آن جان کری، وزیر خارجه آمریکا که برای ملاقات

سیاست

تأثیر داخلی و خارجی اجرای برجام

سیدجلال ساداتیان - **دیپلمات و استاد دانشگاه**

مثبت و تدریجی خود را آشکار خواهد کرد و در بعد بین‌المللی ارتقای موقعیت و شرایط با ثبات بیشتر را در ابعاد مختلف سیاسی و اقتصادی و حتی فرهنگی ایران فراهم خواهد کرد. البته هر دوی این جنبه‌ها نیاز به توضیحات بیشتر است که امید است در فرصتی دیگر یا توسط دیگر دوستان با جزئیات بیشتر به آنها پرداخته شود.

از بعد منطقه‌ای نیز به نظر می‌رسد موقعیت ایران را به‌عنوان قدرت برتر منطقه‌ای افزایش داده و موقعیت بس ثبات کنونی و نفوذ فعلی ایران را که بدون ایفای نقش مثبت ایران در حل‌وفصل مسائل منطقه‌ای، هیچ رخدادی به سرانجام مطلوب نمی‌رسد تثبیت می‌کند و هم از این روست که رژیم صهیونیستی و همچنین عربستان و تا حدودی ترکیه و قطر را نگران کرده است که چگونه بتوانند موقعیت خود را بازتعریف کرده، خود را با شرایط جدید وفق دهند؟

اینک بدون تحریم

با ظریف از لندن به وین آمد؛ آن دو علاوه بر مسئله هسته‌ای ایران در دو سال گذشته، هفته گذشته از پس حل غائله دستگیری ملوانان آمریکایی در آب‌های ایران برآمده بودند و ماجرا را در حدود ۲۰ ساعت ختم بیانیه‌ای که هفت قطع‌نامه تحریمی علیه ایران را که توانسته بودند ماجرای پیچیده شهروندان زندانی آمریکایی در ایران و ایرانیان زندانی در آمریکا را رفع کنند. حالا در کام نهایی اجرای برجام، به تعهدات خود عمل کردند.

بالین‌حال توافقی حدودا ۱۰ساعته در وین، نگرانی‌هایی را رقم زده بود اگرچه منابع نزدیک به تیم مذاکره‌کننده ایرانی علت این سکوت را فقط به دلیل کار روی ریزه‌کاری‌های برجام اعلام کردند.

طبق قرار باید ابتدا آژانس بین‌المللی انرژی اتمی گزارش خود را از تعهدات ایران اعلام می‌کرد. یوکیا آمانو، مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی سکوت شنبه را شکست.

او در پیامی ویدیویی تأکید کرد ایران به تعهدات خود در قالب اجرای برجام عمل کرده است: «بازرسان آژانس بین‌المللی انرژی اتمی تشخیص دادند که ایران همه اقدامات لازم در برجام را برای اجرائی‌شدن آن انجام داده است. برجام راه آژانس برای آغاز راستی‌آزمایی و نظارت بر برنامه هسته‌ای ایران در امور مالی و اقتصادی ملی و چندجانبه مربوط به برنامه هسته‌ای ایران منطبق با برجام برداشته شد. اتحادیه اروپایی،کشورهای ۵+۱، مرکب از جمهوری خلق چین، جمهوری فرانسه، جمهوری فدرال آلمان، فدراسیون روسیه، بریتانیا، ایالات متحده آمریکا و ایران همچنین درزمینه استفاده‌های صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای، در چارچوب برجام، همکاری خواهند کرد. تحریم‌های سازمان ملل مربوط به برنامه هسته‌ای ایران برداشته شد. قطع‌نامه ۲۲۳۱ (۲۰۱۵) شورای امنیت که برجام را مورد تأیید قرار داد، از این پس در کنار پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (ان‌بی‌تی)، تنها چارچوب حقوقی مربوط به فعالیت‌های هسته‌ای ایران خواهد بود و تمامی مفاد قطع‌نامه‌های ۱۶۹۶ (۲۰۰۶)، ۱۷۳۷ (۲۰۰۷)، ۱۷۴۷ (۲۰۰۷)، ۱۸۰۳ (۲۰۰۸)، ۱۸۳۵ (۲۰۰۸)، ۱۹۲۹ (۲۰۱۰) و ۲۲۲۴ (۲۰۱۵) خاتمه می‌یابد. اتحادیه اروپایی تأیید کرده است که

بنابراین بیشترین حرکات افراطی را از ناحیه عربستان شاهد هستیم تا با توسل به رسانه‌هایی که با دلارهای نفتی سعودی تغذیه می‌شوند همچنین ایجاد اختلاف شیعه و سنی برای ایجاد وحدت در جامعه مسلمانان علیه ایران، فشارهای مضاعفی را بر ایران تحمیل کنند. تلاش‌های آن کشور برای جلوگیری از موفقیت برجام «آظهر من الشمس» شد و رسوایی بیشتری برای حکام تازه‌به‌قدرت‌رسیده سعودی به بار آورد. ترکیه نیز نگرانی خود را پنهان نمی‌کند و فشارهایی را بر دولت آمریکا وارد کرده‌اند تا از حمایت بیشتر آنان برخوردار شوند، لیکن این دیپلماسی و حرکات معقول و پخته ایران بوده که با هرگونه افراط‌گرایی مقابله کرده و تاکنون به‌خوبی پیش رفته است تا از نتایج مربوط به برجام و اثرات آن برخوردار شود و به نظر می‌رسد که همه شرایط برای برخورداری ایران از مواهب آن فراهم است و اعتماد غربی‌ها اعم از اروپایی‌ها و دولت ایالات متحده آمریکا جلب شده است تا همکاری‌های لازم را با ایران داشته باشند؛ همکاری‌هایی که هم منافع ملی ایران را تأمین خواهد کرد و هم بر میزان امنیت ملی ایران خواهد افزود. قدری تأخیر در اعلام نتایج و توافقات اجرائی نمی‌تواند موجب نگرانی باشد، آنان که با استقامت توانستند اصل توافقات را به نتیجه برسانند، نگران این چند روز تأخیر نخواهند بود تا هیچ نکته مبهمی برای اجرای توافقات نداشته باشند.

چارچوب‌های قانونی لازم برای برداشتن تحریم‌های مالی و اقتصادی اتحادیه درباره برنامه هسته‌ای ایران اجرائی شد. ایالات متحده اعمال تحریم‌های مصوب مرتبط با برنامه هسته‌ای ایران را امروز متوقف می‌کند که همچنین شامل لغو فرمان‌های اجرائی مربوطه و صدور مجوز برخی فعالیت‌ها- آن‌گونه‌که در برجام مشخص شده- است. اتحادیه اروپایی و ایالات متحده آیین‌نامه‌های مربوطه درخصوص جزئیات تحریم‌هایی را که برداشته می‌شوند صادر و از این طریق مشارکت بین‌المللی در پیشرفت اقتصادی ایران را تسهیل کردند.

هم‌زمان با قرائت بیانیه مشترک که بعد از موگرینی ظریف نیز آن را به فارسی قرائت کرد، حسن روحانی نیز در توییتی نوشت: «برجام به فرجام رسید، خدا را سپاس می‌گویم و در مقابل عظمت شما ملت صبور سر تعظیم فرود می‌آورم. این سربلندی و پیروزی بر شما مبارک باد».

هم‌زمان با این بیانیه، باراک اوباما، دستور اجرائی هشت صفحه‌ای لغو تحریم‌های هسته‌ای ایران را صادر و کنگره آمریکا را از این اقدام مطلع کرد. سخنانی جان کری، وزیر خارجه آمریکا، گویی حسن ختام شب اجرای برجام بود. او با تأکید بر راستی‌آزمایی برنامه هسته‌ای ایران و کاهش چشمگیر میزان غنی‌سازی ایران و تعداد سانتریفوج‌ها، خبر داد که امروز آمانو به تهران سفر می‌کند. او همچنین ادعاهای پیشین درباره خطر دستیابی به سلاح هسته‌ای در ایران را تکرار کرد؛ همان‌طور که از توان دیپلماسی در حل مسائلی مثل بحران سوریه دفاع می‌کرد.

برجام با اعلام رسمی لغو تحریم‌های ایران وارد فاز اجرا شد. تحریم‌ها در مقابل اجرای تعهدات هسته‌ای تا سال ۲۰۲۵ برداشته شد. ۹ سال تحریم خرید نفت ایران، کشتی‌رانی، تجارت با ایران و... بعد از ۲۲ ماه مذاکره و شش ماه اجرای تعهدات هسته‌ای لغو شد.

آفریقای شمالی و مصر به سوی ما می آیند

برای این مدیریت استفاده از همان استراتژی برد-برد است. اگر ما توانستیم با این رویکرد در مهم‌ترین مسئله هسته‌ای با جهان به‌توافق برسیم، خواهیم توانست که در چالش‌های منطقه‌ای نیز به‌توافق برسیم. توجه داشته باشید که جامعه جهانی حامی آن کشوری خواهد بود که به‌دنبال ایجاد آرامش در منطقه است؛ بنابراین در فضای بعد از برجام، عربستان نیز راهی غیر از همراهی با اراده جهانی مبنی‌بر ایجاد آرامش نخواهد داشت. مهم آن است که ما نیز در حقیقت خواهان استراتژی برد- برد بوده و به‌دنبال حذف یا به‌خاک‌مالیدن پشت یک کشور نباشیم.

برجام در روابط ما با دیگر کشورهای منطقه نیز اثرگذار است. شمال آفریقا و مصر نیز بخش قابل‌توجهی از این حوزه است. در این زمینه باید درنظر داشت که غیر از مصر با دیگر کشورهای شمال آفریقا مشکل چندانی نداریم. به اعتقاد من بهتر است نسبت به مصر به‌عنوان کشوری محصول کودتا که اراده مردم را نادیده گرفته است، بی‌اعتنا باشیم؛ چراکه مصری‌ها نیز در چارچوب همین توافقی که اجرا می‌کنیم لاجرم به سوی ما خواهند آمد. درخصوص دیگر کشورهای آمریکا نیز تصور می‌کنم که آنها از اجرائی‌شدن برجام استقبال خواهند کرد. آنها اگرچه تاکنون حرکت‌های تندی علیه ما نداشتند؛ اما به‌خاطر فشارهای غرب در رابطه با ما احتیاط می‌کردند و بعد از برجام به شکل پررنگ‌تر به‌سمت رابطه با ما حرکت می‌کنند. درنظر داشته باشید که مهم‌ترین کشور این بخش، یعنی آفریقای جنوبی از قبل سید خود را گذاشته و معاون رئیس‌جمهور و هیأت بلندپایه خود را ماه قبل به ایران فرستاد. این رفتار آفریقای جنوبی نشان‌دهنده رویکرد کل آفریقا، یعنی ۴۴ کشور آفریقای سیاه است که ما نیز باید از آن استقبال کنیم. من به ظریف و دست‌اندرکاران وزارت خارجه توصیه می‌کنم که این بخش از دنیا را جدی بگیرند و در مناسبات دیپلماتیک با آنها تحرکاتی را آغاز کنند تا زخم‌ها و آلامی که وجود دارد ترمیم شود و در کنار آن به فکر فعالیت پررنگ اقتصادی به‌خصوص در بخش خصوصی باشند.

یادداشت

پیروزی تدبیر بر شمشیر

● از زمانی که جامعه ملل پدید آمد و بعدا تبدیل به سازمان ملل متحد شد، مسائل مرتبط با ایران در آنجا غوغاقرین بوده است؛ از زمانی که نماینده ایران، ریاست مجمع عمومی را عهده‌دار شد، تا زمانی که مسئله خارج‌نشدن قوای شوروی در آذربایجان مطرح شد و سپس طرح مسئله نفت و اختلاف ایران و انگلیس در شورای امنیت و مناسبت‌های دیگر که آخرین آنها قطع‌نامه‌های شورای امنیت بود که مهر شهرت تاریخی «کاغذپاره» را بر خود دارند، تا آخرین قطع‌نامه پس از حصول توافق وین

که باطل‌السحر قطع‌نامه‌هایی بود که ایران را خطری برای صلح بین‌المللی می‌دانست، اکنون آن لکه زوده شده است. اکنون ایران از میان تلاطم بی‌سابقه خاورمیانه سر برمی‌آورد و نه‌تنها خود را از زیان‌های انزوا و تحریم می‌راند، بلکه چشم‌های امید دیگران را به تجربیات آشتی‌جویانه ایران می‌دوزد که از خود تجربه‌ای تاریخی در پی‌روزی زبان و ادب و تفاهم و درک و فکت‌وگو یعنی دیپلماسی در کینه‌ورزی و لجابت و غرور و شمشیر در مجامع بین‌المللی به ثبت رسانده است. الگو و نمونه‌ای که دیگران نیز برای ره‌اشدن از مصائبی که روزانه در زمین و دریا شاهد آن هستیم آرزومند پناه‌بردن به آن هستند.

تحریم نشان داد که کشورها کم‌وبیش از بیم‌ها و نیازهایشان در اندیشه‌اند و زمانی که با تهدید کشورهای بزرگ و نیرومند مواجه می‌شوند، طرف قوی‌تر را می‌گیرند و با قوی‌تر همکاری می‌کنند و قربانی را تنها می‌گذارند تا مبادا زیان ببینند. ما در این سال‌های تحریمی، زبان‌های گوناگون دیدیم. در دورانی که بیشترین درآمدهای نفتی تاریخ نصیب ایران شده، نه سرمایه‌گذاری مهمی انجام شد و نه به توسعه صنعتی و اقتصادی کمکی کرد. در همین مدت کشور کوچکی مانند قطر موفق شد با چندبرابرکردن ظرفیت تولید و فراوری گاز حاصل از منابع مشترک با ایران، ما را پشت سر گذاشت و ... مسئله مهم دیگر توسعه فساد و رشد دلال‌گری به بهانه مشتری‌یابی و انتقال پول‌های فروش‌های مشکوک به کشور بود، که معتمدانشان بعضا ترجیح دادند شخصا آن مبالغ را تصاحب کنند و «از مزایای قانونی آن بهره‌مند شوند». به‌این‌ترتیب بود که بزرگ‌ترین مبالغ سوءاستفاده مالی در تاریخ بشر رخ داد و رکورد تازه‌ای به نام ما ثبت شد.

اکنون آن دوران به پایان می‌رسد. معجزه‌ای در راه نیست اما هزاران مسئله پیش‌روی ایران است که باید با تعیین اولویت به حل آنها بپردازد. به پول و اعتبار نیاز است، در زمانی که بهای نفت به ثلث رسیده است. اما مگر همه کشورهای است جهان نفت دارند؟ ایران دارای جامعه‌ای است که بیش از ۹۰ درصد آن باسواد است. میلیون‌ها دانشجو در دانشگاه‌ها درس می‌خوانند. اینها کار و خانه و زندگی می‌خواهند. این، خود نیاز به تولید و اشتغال بیشتر را مطرح می‌کند. نیاز به صلح و آرامش را مطرح می‌کند. نیاز به آب را مطرح می‌کند. جمعیت ایران در یک قرن از ۱۰ میلیون به ۸۰ میلیون رسیده است. همسایه‌ها نیز چنین‌اند و سهم آب ایران را هم می‌برند؛ یعنی سهم آب سرانه ایران یک‌دهم یک قرن پیش است. منابع آب محدود است، باید قطره‌قطره در گلخانه‌ها مصرف شود، باید به‌طور علمی تولید، شیرین، مصرف و دوباره تصفیه و باز مصرف شود، باید صنایع زیردستی پتروشیمی که خوشبختانه پیشرفت خوبی داشته است توسعه یابد و راه به جهان باز کند. صنایع و کارخانه‌های ما که در سال‌های تحریم تعطیل بوده یا با ۱۰ درصد و ۲۰ درصد ظرفیت کار می‌کرده‌اند باید به‌کار گرفته شوند. می‌دانید این به معنی سه‌برابرشدن ناگهانی ظرفیت تولید بدون نیاز به سرمایه‌گذاری جدید است و این یکی از ظرفیت‌های نهفته‌ای است که با تشویق نقدینگی می‌تواند حرکت کند و راه صادرات در پیش بگیرد. باید‌ها و یافتن راه‌حل‌ها نیز به تعلل و برنامه‌ریزی دارد؛ یعنی مشوق عقلایت باز هم بیشتر است. اینچنین است که آغاز برجام نه‌فقط به‌راه‌افتادن و توسعه اقتصادی بلکه لاجرم به توسعه اجتماعی و سیاسی و فرهنگی کمک خواهد کرد. ما سزاوار زندگی بهتری هستیم. به اندازه کافی رنج برده و تجربه اندوخته‌ایم. اکنون بگذار امیدوار باشیم که برجام پایان دورانی سخت و نوبدبخت روزگاری بهتر، به‌دوراز تشویش‌ها و التهاب‌ها و ماجراها باشد و بتوانیم به همسایگانمان نیز کمک کنیم که این راه را ببیناند و ما نیز برای خودمان منطقه‌ای درخور فرهنگ آفرینی و گهوارگی مدنیت داشته باشیم.

ایران به طور سنتی به صنایع اروپایی عادت داشت. اکنون چین جای همه را گرفته است اما برجام فرصتی پدید می‌خواهد آورد که بتوانیم با توسعه رقابت، فرصت بیشتری برای انتخاب بهترین‌ها داشته باشیم و دراین‌میان اروپا باید بکوشد با بازار پیشین را تا حدودی به دست آورد. درباره صنایع هواپیمایی و حتی خودرو این شانس برای اروپاییان بیشتر است.